

Tomasz Szubrycht
Akademia Marynarki Wojennej

WSPÓŁCZESNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

STRESZCZENIE

W prezentowanym artykule skupiono się na ogólnych aspektach bezpieczeństwa państwa, zagrożeniach oraz kryteriach bezpieczeństwa. Podjęto w nim również próbę sformułowania definicji bezpieczeństwa morskiego i bezpieczeństwa morskiego państwa.

Słowa kluczowe:

bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo morskie państwa, zagrożenia bezpieczeństwa, kryteria bezpieczeństwa.

WSTĘP

Każde państwo świata, bez względu na wielkość czy znaczenie na arenie międzynarodowej, uznaje szeroko rozumiane zagadnienia bezpieczeństwa jako priorytet realizowanej polityki. Jedną z podstawowych funkcji państwa jest bowiem dążenie, by (zarówno na arenie międzynarodowej, jak i wewnętrznej) zapewnić swym obywatelom i podmiotom działającym na jego terytorium jak najszersze rozumiane bezpieczeństwo. Jednak we współczesnym świecie efektywną minimalizację zagrożeń można osiągnąć jedynie w ramach współpracy międzynarodowej, ponieważ „żadne pojedyncze państwo nie jest w stanie samodzielnie stawić czoła współczesnym kompleksowym zagrożeniom”¹.

¹ *European defence – the role of naval power*, dokument A/1813, Europejskie Międzyparlamentarne Zgromadzenie do Spraw Bezpieczeństwa i Obrony, Bruksela 2003.

BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA I ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA

W literaturze przedmiotu występuje wiele definicji bezpieczeństwa państwa. Brzmia one różnie, ale mają wspólny rdzeń znaczeniowy. Ich ostateczny kształt uzależniony jest od wielu elementów, do których zaliczyć możemy między innymi przynależność autora definicji do konkretnej szkoły stosunków międzynarodowych (realizmu, liberalizmu, pluralizmu czy globalizmu). W ostatnich latach zaobserwowano dwie wyraźne tendencje zmierzające do rozszerzania omawianego pojęcia. Jedną z nich jest uwzględnienie w analizie kolejnych podmiotów (pojedynczych osób, grup społecznych, państw, systemów międzynarodowych, całego globu). Druga to poszerzenie analizy na sektory pozamilitarne, które tradycyjnie nie były uwzględniane przy ocenie bezpieczeństwa.

Powracając do analizy definicyjnej, można zauważyć, że najbardziej ogólna definicja brzmi następująco: „(...) stan, który daje poczucie pewności i gwarancję jego zachowania oraz szansę na doskonalenie. Jedną z podstawowych potrzeb człowieka jest sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni”².

W odniesieniu do państwa lub narodu (jakkolwiek utożsamianie narodu z państwem lub państwa z narodem stanowi pewne uproszczenie) bezpieczeństwo definiowane jest jako wolność od zagrożeń stwarzających ryzyko dla przetrwania państwa.

W innym podejściu do omawianego zagadnienia można zauważyć, że bezpieczeństwo narodowe (państwowe)³ odnosi się do zapewnienia integralności terytorialnej, suwerenności, swobody wyboru drogi politycznej oraz warunków umożliwiających osiągnięcie dobrobytu i rozwoju⁴. Najczęściej jednak bezpieczeństwo narodowe rozumiane jest jako stan uzyskany w rezultacie odpowiednio zorganizowanej obrony i ochrony przed wszelkimi zagrożeniami militarnymi i pozamilitar-

² *Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania*, Warszawa 2000, s. 17.

³ W literaturze polskiej, również w nazewnictwie konstytucyjnym, bezpieczeństwo narodowe utożsamiane jest z bezpieczeństwem państwa. W art. 135 Konstytucji Rzeczypospolitej RP zawarto stwierdzenie, że Rada Bezpieczeństwa Narodowego jest organem doradczym Prezydenta RP w zakresie bezpieczeństwa państwa. Dlatego też w niniejszej publikacji pojęcia bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo państwowe będą stosowane zamiennie i traktowane jako synonimy. Zob. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002; W. Grygolec, L. Kościuk, *Bezpieczeństwo militarne państwa, pojęcia, uwarunkowania, polityka*, MON, Warszawa 1998.

⁴ J. Czaputowicz, *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa – aspekty teoretyczne*, [w:], *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003.

nymi (zewnętrznymi i wewnętrznymi) przy użyciu sił i środków pochodzących z różnych dziedzin działalności państwa⁵.

Często w analizach przedstawicieli realizmu pojawia się pojęcie „bezpieczeństwo wszechstronne”, które oprócz takiego elementu jak siła (aspekt militarny) dodatkowo obejmuje: politykę, ekonomię, kulturę, prawo, środowisko i aspekty humanitarne.

Analizując problem bezpieczeństwa, konieczne jest uwzględnienie zarówno aspektów zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Analizując zagrożenia, które mogą odnosić się do Europy, należy zauważyć, że ich rozkład na naszym kontynencie nie jest jednolity. W zglobalizowanym świecie nie można stwierdzić, iż zagrożenia bezpieczeństwa Portugalii czy Malty nie dotyczą naszego kraju (Polski). Współcześnie bezpieczeństwo coraz częściej przyrównywane jest do „kostek domina”, poruszenie jednej powoduje lawinowy upadek innych. Warto w tym miejscu zacytować opracowany przez Parlament Europejski dokument *A secure Europe in a better world – European security strategy*: „(...) w erze globalizmu odległe zagrożenia powinny być poddane analizie i zainteresowaniu jak te, które są w naszym sąsiedztwie (...). Pierwsza linia obrony będzie bardzo często za granicą. Nowe zagrożenia są dynamiczne. Zapobieganie konfliktom i zagrożeniom nie może zaczynać się zbyt wcześnie czy zbyt daleko”⁶.

Antonimem bezpieczeństwa jest zagrożenie. M. Pietraś w swoim artykule⁷ mówi o „odterytorialnieniu” współczesnych zagrożeń, co stanowi potwierdzenie przytoczonego powyżej cytatu.

W interesujący sposób zagrożenie definiuje R. H. Ullman. Według niego „(...) to działanie lub sekwencja zdarzeń, która drastycznie i w relatywnie krótkim czasie grozi degradacją jakości życia mieszkańców państwa lub grozi znacznym zawężeniem zakresu decyzji politycznych dostępnych dla rządu tego państwa lub dla prywatnych, pozarządowych podmiotów wewnątrz państwa”⁸.

Inne podejście do zagadnienia zagrożeń prezentuje S. Dworecki. W jego rozumieniu zagrożenie bezpieczeństwa państwa to splot zdarzeń wewnętrznych lub w stosunkach międzynarodowych, w których z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju wewnętrznego. Mogą one również powodować naruszenie lub utratę suwerenności państwa bądź ich partnerskiego traktowania w stosunkach międzynarodowych

⁵ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2002, s. 169.

⁶ *A secure Europe in a better World – European security strategy*, Brussels 2003, p. 6.

⁷ M. Pietraś, *Bezpieczeństwo państwa w późnowestfalskim środowisku międzynarodowym*, [w:], *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, PISM, Warszawa 2003, s. 169.

⁸ R. H. Ullman, „Redefining Security”, 1983, Vol. 5, No 1, p. 133.

powstające w wyniku zastosowania przemocy politycznej, psychologicznej, ekonomicznej lub militarnej⁹.

W tym miejscu warto też wspomnieć o zagrożeniach gospodarczych bezpieczeństwa państwa. Są one określane jako rodzaj zagrożeń, w wyniku których może nastąpić osłabienie potencjału gospodarczego kraju¹⁰.

Bardziej precyzyjnie definiuje je *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, określając jako stan, w którym państwo nie może przeciwstawić się takiemu oddziaływaniu zewnętrznemu i wewnętrznemu, które sprawia, iż rozwój ekonomiczny nie ma zakładanej dynamiki i kierunku. Przede wszystkim zaś osłabiają one potencjał gospodarczo-obronny państwa.

Wbrew potocznej opinii bezpieczeństwo nie jest synonimem braku zagrożeń. Dążenie do stanu bezpieczeństwa polega, w najprostszym ujęciu, na likwidacji lub minimalizacji zagrożeń. Nie wszystkie jednak zagrożenia można zlikwidować, tak więc zapewnienie bezpieczeństwa oznacza maksymalne ograniczenie podatności państwa na aktualnie występujące lub potencjalne zagrożenia, które mogą ograniczać swobodę rozwoju państwa¹¹. Adekwatnym podsumowaniem problemu zagrożeń bezpieczeństwa jest motto rozpoczynające jedną z publikacji pani profesor Teresy Łoś-Nowak, które brzmi następująco: „Stajemy się tylko bezpieczniejsi – nigdy bezpieczni”¹². Obrazuje ono złożoność problematyki i podkreśla fakt, że zapewnienie właściwego poziomu bezpieczeństwa ma charakter ciągły.

KRYTERIA BEZPIECZEŃSTWA

Warto pamiętać, że nierozdzielnie z zagadnieniem bezpieczeństwa państwa związane są kryteria¹³ tegoż bezpieczeństwa. Analizując prezentowany problem, niemożliwe jest stworzenie jednolitych kryteriów dla wszystkich państw. Należy

⁹ S. Dworecki, *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 2001, s. 61.

¹⁰ *Słownik terminów...*, wyd. cyt., s. 163.

¹¹ E. Poseł-Częścik, *Kryteria bezpieczeństwa państwa*, [w:], *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, PISM, Warszawa 2003, s. 178.

¹² A. Dudek, T. Łoś-Nowak, *Bezpieczeństwo państwa w środowisku międzynarodowym*, [w:], *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, PISM, Warszawa 2003.

¹³ Kryterium można rozpatrywać w ujęciu logicznym lub filozoficznym. Z punktu widzenia logiki jest to cecha, ze względu na którą dokonujemy podziału. Filozoficzne określenie odnosi się do cechy zdania lub myśli, po której poznaje się jej prawdziwość. Najczęściej jednak utożsamiane jest z miernikiem służącym za podstawę ocen, sprawdzenie osądu lub jego probierz. W niniejszym artykule przyjęto ostatnią z prezentowanych definicji. Zob. *Słownik języka polskiego*, t. I, PWN, Warszawa 1978; B. Balcerowicz, *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa – komentarz*, [w:], *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, PISM, wyd. cyt.

jednak pamiętać, że każdy region, a nawet każde państwo ma swoje indywidualne środki ciężkości¹⁴ bezpieczeństwa narodowego. Mogą one mieć charakter materialny lub niematerialny. Materialne środki ciężkości także różnią się między sobą. Dla niektórych państw takim środkiem ciężkości będą surowce strategiczne, np. woda, gaz ziemny, ropa naftowa, rudy metali bądź siły zbrojne. Z kolei niematerialnymi środkami ciężkości mogą być aspiracje grup mniejszościowych, trwałość sojuszu lub wola narodu przeciwstawienia się zagrożeniom.

J. Czaputowicz w jednym ze swoich artykułów stwierdził, że istnieją zasadnicze różnice w postrzeganiu kryteriów bezpieczeństwa państwa w zależności od prezentowanej przynależności do konkretnej szkoły stosunków międzynarodowych lub miejsca w strukturach władzy (elity rządzące czy opozycji, jakkolwiek niektóre kryteria bezpieczeństwa mogą być podobne dla obu tych grup).

Przy rozpatrywaniu kryteriów bezpieczeństwa nasuwa się pytanie: Czy postępujący proces globalizacji i wzajemnej współzależności państw, szczególnie w obszarze ekonomii, nie sprawia, że bezpieczeństwo narodowe staje się w coraz większym stopniu uzależnione od wypadkowego bezpieczeństwa międzynarodowego?

S. Dębski twierdzi, że analizując kryteria bezpieczeństwa państwa, powinniśmy skupić uwagę przede wszystkim na kryterium treści, gdyż wówczas będziemy w stanie rozpatrzyć ten problem w węższym, a tym samym bardziej szczegółowym zakresie. Jednym z takich zawężeń może być wyodrębnienie bezpieczeństwa ekonomicznego jako kryterium przedmiotowego¹⁵.

BEZPIECZEŃSTWO EKONOMICZNE

Ze względów formalnych w niniejszej publikacji przedstawiono jedynie ogólną charakterystykę wpływu zagrożeń morskich na bezpieczeństwo państwa, a konkretnie ich oddziaływanie na zagrożenia ekonomiczne.

Podjmując próbę wieloaspektowej analizy problemu bezpieczeństwa, nie sposób pominąć przejawów bezpieczeństwa ekonomicznego. Od wieków wielu dowódców świadomych było współzależności potencjału militarnego i gospodarczego (ekonomicznego) państwa. Przykłady potwierdzające tę tezę można znaleźć zarówno w dziełach klasyków strategii (Clausewitz, Jomini czy Sun Tsu), jak i w poglądach praktyków (Yamamoto czy Raeder).

¹⁴ Środek ciężkości to centrum siły i możliwości działania. Zniszczenie, obezwładnienie lub porażenie środka ciężkości przez oponenta jest bezpośrednią przyczyną niepowodzenia w realizacji założonego stanu końcowego.

¹⁵ S. Dębski, *Ogólne i szczegółowe kryteria bezpieczeństwa państwa*, [w:], *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, PISM, wyd. cyt.

Na potwierdzenie warto przytoczyć słowa Sun Tzu i admirała Yamamoto:

„(...) ceny stają się wygórowane. Ze wzrostem cen wyczerpują się zasoby ludu. Kiedy się wyczerpią, trzeba zwiększyć daniny i podatki na wojsko”¹⁶.

„(...) jeżeli Japonia przystąpi do wojny ze Stanami Zjednoczonymi, rezerw krajowych wystarczy maksimum na osiemnaście miesięcy, ponadto przez sześć ostatnich miesięcy Japonia będzie w takim położeniu jak Niemcy pod koniec pierwszej wojny światowej”¹⁷.

Bezpieczeństwo ekonomiczne jest pojęciem bardzo szerokim. W jego skład wchodzi między innymi: bezpieczeństwo energetyczne, finansowe, dostępu do rynków zbytu czy informacji.

Mimo braku jednoznacznie brzmiącej definicji bezpieczeństwa ekonomicznego, w oparciu o analizę dostępnej literatury przedmiotu można stwierdzić, iż bezpieczeństwo ekonomiczne państwa to taki stan rzeczywistości, w którym możliwy jest harmonijny rozwój gospodarki oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu życia obywateli poprzez niezakłócony dostęp do surowców, rynków zbytu, kapitału, nowoczesnych technologii czy informacji. W wielu publikacjach pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego utożsamiane jest ze swobodą wymiany gospodarczej.

Problematyka bezpieczeństwa ekonomicznego jest bardzo rozległa, dlatego też skupiono się na jednej z jej składowych, a mianowicie na bezpieczeństwie energetycznym.

Współcześnie surowce energetyczne klasyfikowane są jako produkty strategiczne¹⁸. W większości przypadków znane zasoby surowców energetycznych znajdują się w regionach geograficznych znacznie oddalonych od tych, w których istnieje największe zapotrzebowanie na te surowce. Należy pamiętać, że bezpieczeństwo energetyczne odnosi się do wszystkich państw. Współcześnie jednak jedynie kilka państw na świecie jest energetycznie samowystarczalnych.

Na obiektywną ocenę wpływu bezpieczeństwa energetycznego na bezpieczeństwo państwa nakłada się kilka płaszczyzn, a mianowicie: relacje eksporter – odbiorca, aspekty polityczne i gospodarcze prezentowanego zagadnienia.

Należy pamiętać, że zagadnienia bezpieczeństwa energetycznego mogą, a nawet powinny być rozpatrywane z przeciwstawnych punktów widzenia: odbiorcy i dostawcy. Jedność i przeciwstawność interesów tych dwu podmiotów to oddzielny, ale także interesujący problem badawczy.

¹⁶ Sun Tzu, *Sztuka wojenna*, Vis-a-Vis Etiuda, Kraków 2003, s. 31.

¹⁷ H. Agawa, *Yamamoto*, Finna, Gdańsk 2005, s. 342.

¹⁸ Produkt strategiczny to produkt, który musi spełniać jednocześnie trzy kryteria: konieczności zastosowania w gospodarce, braku substytutu, powszechnego postrzegania go jako produktu strategicznego. Za: A. Gradziuk i inni, *Co to jest bezpieczeństwo energetyczne państwa?*, [w:], *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, PISM, wyd. cyt.

Bezpieczeństwo energetyczne należy rozpatrywać dwupłaszczyznowo: na płaszczyźnie politycznej i gospodarczej. W pierwszym przypadku sprowadza się ono do wyeliminowania bądź minimalizowania możliwości wykorzystania pozycji dostawcy (groźba wstrzymania, ograniczenie dostaw lub znaczne zwiększenie ich ceny) dla wywierania nacisków politycznych na inne państwa. Najbardziej jaskrawym przykładem może być „presja surowcowa” Rosji na takie państwa, jak Białoruś, Ukraina, Litwa czy Polska. Drugą płaszczyzną jest gospodarka i wpływ płynności dostaw¹⁹ oraz ceny surowców energetycznych na rozwój gospodarki światowej. Wzrost cen surowców energetycznych, zwłaszcza ropy naftowej, na poziomie 10 USD powoduje spadek globalnego wzrostu gospodarczego o 0,2 punkta procentowego²⁰.

Należy zauważyć, iż wiele państw, w tym kraje europejskie, podejmuje wielopłaszczyznowe działania mające na celu poprawę poziomu istniejącego bezpieczeństwa energetycznego. Ale trzeba być realistą i stwierdzić, że w kwestii polityki surowcowej bardzo trudno uzyskać konsensus państw dla wspólnych działań, ponieważ w tym przypadku interesy narodowe biorą górę nad solidarnością międzynarodową. Przykładem takiego podejścia może być budowa północnoeuropejskiego gazociągu łączącego Europę Zachodnią z portami rosyjskimi. Z punktu widzenia naszego kraju jest to inicjatywa naruszająca nie tylko nasze poczucie bezpieczeństwa narodowego, ale również bardzo niekorzystna z ekonomicznego punktu widzenia (utrata ewentualnych opłat tranzytowych). Jeśli jednak przyjmiemy punkt widzenia bezpieczeństwa energetycznego Niemiec, to zobaczymy, że jest to inwestycja ze wszech miar korzystna, pozwoli ona bowiem zmniejszyć uzależnienie Niemiec od dostaw surowców energetycznych (w szczególności ropy naftowej) z rejonu Zatoki Perskiej. Innym przykładem może być rozdźwięk wśród państw Unii Europejskiej przy formułowaniu unijnej polityki energetycznej.

Bezpieczeństwo energetyczne zajmuje ważne miejsce w polityce wszystkich państw europejskich. Szczególne miejsce w rozważaniach z zakresu bezpieczeństwa energetycznego przypada Rosji. Państwo to jest, po Arabii Saudyjskiej, drugim światowym eksporterem ropy naftowej (13,4% światowego eksportu i 6,1% światowych rezerw ropy naftowej), a w eksporcie gazu ziemnego dzierży pierwszeństwo na świecie (30% światowego eksportu i prawie 27% światowych rezerw tego surowca).

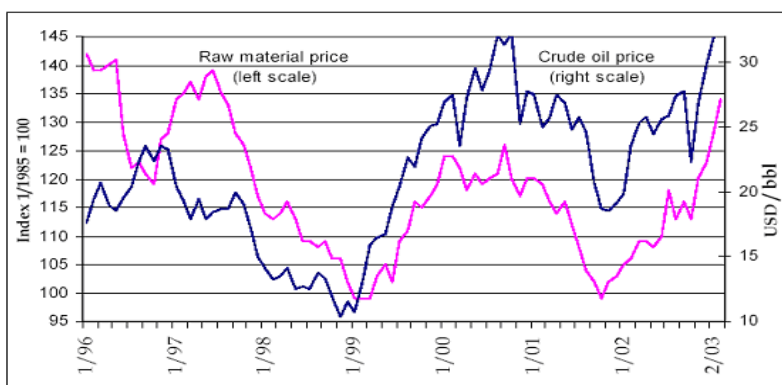
¹⁹ Pod pojęciem płynności dostaw należy rozumieć nie tylko stałe i niezakłócone dostawy tych surowców, ale również systematyczny wzrost dostaw odpowiadający zwiększającemu się zapotrzebowaniu energetycznemu państwa.

²⁰ *The global impact of rise oil price*, Knowledge & Wharton.

Wydobycie i eksport surowców energetycznych zapewnia Rosji 8% PKB, dostarcza 39% wpływów z podatków federalnych oraz stanowi 37% rosyjskiego eksportu. Głównymi odbiorcami rosyjskich surowców energetycznych jest Unia Europejska, kraje byłego ZSRR, Daleki Wschód oraz USA. Przemysł wydobywania surowców energetycznych jest swoistym kręgosłupem gospodarki rosyjskiej. Dzięki wzrostowi cen ropy naftowej i gazu ziemnego Rosja w bieżącym roku spłaciła swoje zadłużenie zagraniczne i aktualnie posiada rezerwy finansowe w wysokości 277 mld USD. W ostatnich sześciu latach ich wielkość wzrosła prawie dziesięciokrotnie. To właśnie eksport surowców energetycznych jest kołem napędowym gospodarki rosyjskiej, która odnotowuje wzrost gospodarczy na poziomie 6 – 7%²¹.

Warto zwrócić uwagę, że na początku lat dziewięćdziesiątych obecny prezydent Rosji Władimir Putin będąc studentem Petersburskiego Instytutu Górniczego, napisał pracę pod tytułem *Rola surowców mineralnych w strategii rozwoju rosyjskiej gospodarki*. Dowodził, że bogactwo surowcowe Rosji zapewni należną jej pozycję międzynarodową. Politycy rosyjscy chcą, by dominująca pozycja na rynku eksporterów tych dwu najważniejszych surowców energetycznych (ropy naftowej i gazu ziemnego) zbilansowała słabość rosyjskiej ekonomii i zapewniła Rosji bardzo silną pozycję wśród państw grupy G 8.

Postępujący rozwój gospodarczy pociąga za sobą wzrastające zapotrzebowanie na surowce energetyczne. Wzrost zapotrzebowania połączony z niestabilnością polityczną oraz konfliktami militarnymi, w które zaangażowane są państwa eksportujące surowce, powoduje systematyczne podnoszenie ich cen. Zależność ta przekłada się bezpośrednio na poziom bezpieczeństwa energetycznego wszystkich importerów tego surowca.

Rys. 1. Średnie ceny rud metali i ropy naftowej na rynku światowym w latach 1996 – 2003
 Źródło: *Commodity price bulletin*, *www. Financial Time* for values 18.01.2003.

²¹ N. Tatu, *Podróż jednego litra*, „Le Nouvel Observateur”, 12.07.2006.

Cena surowców energetycznych to wypadkowa bardzo wielu czynników, w tym kosztów dostarczenia do odbiorcy. Bardzo dobrym przykładem na to, jak wzrost kosztów transportu wpływa na końcową cenę baryłki ropy na giełdzie, może być przypadek ataku terrorystycznego na francuski tankowiec Limburg. Po ataku tym u wybrzeży Somalii firmy ubezpieczeniowe podniosły stawkę ubezpieczenia statku ze 150 do 450 tysięcy USD, co spowodowało wzrost cen baryłki ropy naftowej na giełdzie w Londynie o 15 centów. W tabeli 1. przedstawiono składowe koszty transportu ropy naftowej z Kuwejtu do Europy.

Tabela 1. Składowe koszty transportu ropy naftowej na trasie Kuwejt – Rotterdam

Koszty paliwa na trasie Kuwejt – Rotterdam	500 tysięcy USD
Przejście przez Kanał Sueski tankowca Seuzmax ²²	305 tysięcy USD
Czarter dzienny tankowca Suezmax (przejście na trasie Kuwejt – Rotterdam to 30 dni)	18 – 25 tysięcy USD
Oplata portowa w Rotterdamie	130 tysięcy USD
Koszty osobowe załogi statku	75 tysięcy USD
Łącznie	1.6 – 1.8 mln USD

Źródło: Na podstawie Reiner Luyken, *Die Zeit*, 26.08.2004.

Przedstawiona problematyka bezpieczeństwa energetycznego poprzedza analizę bezpieczeństwa morskiego i bezpieczeństwa morskiego państwa. Jak wskazują dane statystyczne, prawie 70% światowego wydobycia ropy naftowej i produktów ropopochodnych oraz 21% gazu ziemnego przewożonych jest drogą morską²³. Dane te jednoznacznie pokazują znaczenie akwenów morskich dla bezpieczeństwa energetycznego nie tylko poszczególnych państw, ale również całego globu.

BEZPIECZEŃSTWO MORSKIE I BEZPIECZEŃSTWO MORSKIE PAŃSTWA

Analizując aspekty bezpieczeństwa w odniesieniu do akwenów morskich, należy skoncentrować się na dwóch pojęciach, a mianowicie bezpieczeństwie morskim i bezpieczeństwie morskim państwa. O ile pierwsze pojęcie doczekało się już

²² Suezmax – statek o maksymalnych wymiarach gabarytowych umożliwiających żeglugę przez Kanał Sueski. Wielkość statku ograniczona jest głębokością toru wodnego wynoszącą 23 metry. Obecnie teoretyczne wielkości wymiarów statków Suezmax przedstawiają się następująco: zanurzenie 21.3 m., szerokość 70 m., długość 500 m., nośność 150 tysięcy DWT dla statków załadowanych i 200 tysięcy DWT po częściowym rozładowaniu.

²³ T. Szubrycht, K. Rokiciński, *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa żeglugi*, AMW, Gdynia 2006.

prób zdefiniowania, o tyle drugie, jakkolwiek często przytaczane i wykorzystywane do różnorodnych analiz, nie doczekało się jednoznacznego zdefiniowania. Poniżej przedstawione zostaną propozycje obu definicji.

Bezpieczeństwo morskie to subiektywna sumaryczna ocena poziomu zagrożeń odnoszących się do działalności ludzkiej na akwenach morskich. Jest efektem zarówno technologicznej, proceduralnej, jak i osobowej niedoskonałości, na którą nakładają się występujące warunki hydrometeorologiczne. Obejmuje ono między innymi bezpieczeństwo nawigacyjne, życia i mienia, środowiska naturalnego oraz pozyskiwania zasobów naturalnych²⁴.

Bezpieczeństwo morskie państwa można zdefiniować jako stan, w którym możliwe jest przeciwstawienie się lub minimalizowanie wszystkich zagrożeń na akwenach morskich. Ma ono na celu zapewnienie efektywnej jurysdykcji i integralności obszarów morskich zgodnie z postanowieniami prawa międzynarodowego. Ma również stworzyć warunki zapewniające wykorzystywanie tych akwenów zgodnie z wolą i interesem narodowym państwa²⁵.

Bezpieczeństwa morskiego państwa nie należy więc utożsamiać z bezpieczeństwem morskim. Różnica między tymi pojęciami nie polega jedynie na dołączeniu do słów „bezpieczeństwo morskie” dodatkowego wyrazu „państwa”.

Różnią się one czymś więcej. Bezpieczeństwo morskie nie odnosi się do konkretnego podmiotu prawa międzynarodowego (państwa). Należy je rozpatrywać w aspekcie kompleksowej działalności ludzkiej na morzu. Ma ono charakter uniwersalny. Drugie pojęcie należy natomiast rozpatrywać w odniesieniu do konkretnego państwa. Różnią się więc one płaszczyzną odniesienia.

Inna zasadnicza odmienność między obu pojęciami to charakter podmiotu oceniającego poziom bezpieczeństwa. W przypadku bezpieczeństwa morskiego są to wszystkie podmioty (narodowe, pozarządowe, a przede wszystkim międzynarodowe) korzystające z akwenów morskich. W przypadku bezpieczeństwa morskiego państwa poziom bezpieczeństwa określany jest przede wszystkim przez wyspecjalizowane organy państwa lub jest wynikiem subiektywnych odczuć społecznych.

Ostatnią różnicę między obu pojęciami stanowią obszary morskie kształtujące dane bezpieczeństwo. W przypadku bezpieczeństwa morskiego państwa są to

²⁴ Z. Kopacz, W. Morgaś, J. Urbański na XV Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Technicznej „Rola nawigacji w zabezpieczeniu działalności ludzkiej na morzu” NAVSUP '06 pojęcie to zdefiniowali w następujący sposób: „Bezpieczeństwo morskie jest bezpieczeństwem działalności ludzkiej w środowisku morskim”.

²⁵ Bezpieczeństwo morskie państwa to bezpieczeństwo państwa od zagrożeń na morzu i od strony morza, a także bezpieczeństwo wszystkich instytucji i organów państwa na jego terytorium i poza jego granicami, które to instytucje wyrażają lub chronią morskie, polityczne, ekonomiczne, militarne i społeczne interesy państwa.

przede wszystkim akweny przybrzeżne, na bezpieczeństwo morskie proporcjonalny wpływ mają zaś wszystkie akweny morskie

Jak wskazują obie zaprezentowane definicje, bezpieczeństwo morskie i bezpieczeństwo morskie państwa wywierają decydujący wpływ na politykę morską państwa. W tym miejscu warto przypomnieć, że jednym z zasadniczych celów polityki morskiej państwa jest wykorzystanie zasobów morza (zarówno ożywionych, jak i nieożywionych) oraz walorów nadmorskiego położenia kraju zgodnie z nadrzędnymi narodowymi interesami politycznymi, gospodarczymi, militarnymi i społecznymi dla zwiększenia konkurencyjności poszczególnych dziedzin gospodarki narodowej na rynku międzynarodowym i ich efektywności na rynku wewnętrznym. Polityka morska państwa jest ważnym elementem budowy szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego²⁶.

Istotnym problemem jest wzajemna relacja bezpieczeństwa morskiego państwa i bezpieczeństwa morskiego. Należy zauważyć, że wzajemna relacja obu pojęć uzależniona jest poziomu, z jakiego je definiujemy. W przypadku spojrzenia państwowocentrycznego bezpieczeństwo morskie państwa jest pojęciem nadrzędnym, tym samym bezpieczeństwo morskie jest tylko jednym z elementów kształtujących to bezpieczeństwo. Natomiast w przypadku podejścia globalocentrycznego bezpieczeństwo morskie państwa jest tylko jednym z elementów składowych pojęcia nadrzędnego, jakim jest bezpieczeństwo morskie.

PODSUMOWANIE

Przedstawione zagadnienia związane z bezpieczeństwem państwa poruszają jedynie wybrane aspekty problemu. Przeprowadzona analiza dowodzi, że problematyka związana z właściwą oceną wpływu poszczególnych zagrożeń ma charakter indywidualny. W literaturze brak jest uniwersalnych i obiektywnych metod oceny kompleksowego bezpieczeństwa państwa. Fakt ten jest efektem wielu różnych uwarunkowań, które w ogólnym zarysie zaprezentowano w niniejszej publikacji. Podejmując próbę oceny wpływu bezpieczeństwa morskiego i bezpieczeństwa morskiego państwa, powinniśmy rozpocząć proces badawczy przede wszystkim od sfery definicyjnej, dlatego też w artykule zaproponowano definicję bezpieczeństwa morskiego i bezpieczeństwa morskiego państwa. Tekst ten nie wyczerpuje jednak przedstawionego problemu, stanowiąc jedynie początek kompleksowej analizy aspektów bezpieczeństwa państwa.

²⁶ Por. L. Plewiński, *Podstawy ekonomiki transportu morskiego*, cz. II, WSM, Szczecin 1999, s. 9.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Agawa H., „Yamamoto”, Finna, Gdańsk 2005.
- [2] *A secure Europe in a better world-European security strategy*, Bruksela 2002.
- [3] *Commodity price bulletin*, www. Financial Time for values.
- [4] Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 2001.
- [5] *European defence – the role of naval power*, dokument A/1813, Europejskie Międzyparlamentarne Zgromadzenie do Spraw Bezpieczeństwa i Obrony, Bruksela 2003.
- [6] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003.
- [7] Plewiński L., *Podstawy ekonomiki transportu morskiego*, cz. II, WSM, Szczecin 1999.
- [8] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002.
- [9] *Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania*, Warszawa 2000.
- [10] Sun Tzu, *Sztuka wojenna*, Vis-a-Vis Etiuda, Kraków 2003.
- [11] Ullman R. H., „Redefining Security”, 1983, Vol. 5, No 1.

ABSTRACT

The paper presents general aspects of state security, different threats and criteria of state security. The article also includes a proposal of state cooperative security visualization and definition of maritime and maritime security of the states.

Last decade has shown that we should analyze security as a complex problem, which contains: military, political, economical, ecological, social and cultural aspects. Only if we analyze the influence of maritime and information threats we can receive the true level of state security.

Recenzent prof. dr hab. Andrzej Makowski